

Тарасюк Галина Володимирівна –
ад'юнк特 кафедри конституційного
та міжнародного права Національної
академії внутрішніх справ

МІЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто забезпечення екологічної безпеки, проблеми та перспективи їх розв'язання в контексті правоохоронної діяльності. Наведено систему взаємодії міліції з органами державної влади щодо спільної діяльності під час забезпечення екологічної безпеки.

Ключові слова: право; конституційно-правовий механізм; забезпечення екологічної безпеки; взаємодія; органи державної влади.

Рассмотрено обеспечение экологической безопасности, проблемы и перспективы их решения в контексте правоохранительной деятельности. Приведена система взаимодействия милиции с органами государственной власти относительно общей деятельности во время обеспечения экологической безопасности.

Ключевые слова: право; конституционно-правовой механизм; обеспечение экологической безопасности; взаимодействие; органы государственной власти.

Providing the ecological safety, problems and perspectives of their solution in the context of law enforcing activity are observed in the article. The system of interaction of the police with the government concerning their common activity in the time of providing with the ecological safety is laid out.

Key words: law; constitutionally legal mechanism; providing the ecological safety; interaction; government.

Конституція України є головним нормативно-правовим актом встановлює низку демократичних і концептуальних положень щодо охорони навколишнього природного середовища. Вона виступає регулятором взаємовідносин держави та суспільства, установлює правовим актом, який встановлює певну модель поведінки, зокрема сфері охорони довкілля.

Актуальність дослідження проблеми правового регулювання механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні зумовлена сучасними реаліями існування неефективної державної екологічної політики, що в майбутньому може спричинити екологічні катастрофи та цілковите порушення екологічної рівноваги.

Метою статті є проведення аналізу елементів конституційно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні, виявлення прогалин у дослідженні цієї проблеми.

В Україні проблеми механізму функціонування та його особливостей у сфері екологічної безпеки досліджували такі науковці: О. Бодрука, О. Гончаренко, В. Горбуліна, О. Дзьобаня, В. Картавцева, А. Качинський, О. Копана, В. Косевцова, В. Ліпкан, О. Мітрофанова, В. Мунтіяна, Н. Нижник, С. Пирожкова, Г. Перепелиця, Г. Почепцова, Ю. Римаренко, Г. Ситник та ін.

Українська держава взяла на себе обов'язок перед своїми громадянами щодо забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу, а також забезпечення кожній людині права на безпечне для життя й здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Ці основоположні принципи закріплено в ст. 16 та 50 Конституції України [1, с. 5]. Проголошення в Основному Законі держави зазначених норм свідчить про визнання Україною міжнародних стандартів щодо забезпечення прав і свобод людини, закріплених Загальною декларацією прав людини та міжнародними пактами в цій сфері.

Екологічна безпека на конституційному рівні має дві форми вираження: 1) екологічна безпека виступає як самостійний напрям екологічної діяльності, що існує поряд з такими напрямами, як природокористування та охорона навколишнього природного середовища (п. 3 ст. 116 Конституції України); 2) це конституційно-правовий принцип (ст. 16, п. 6 ст. 92 Конституції України), одним з виявів якого є закріплення на законодавчому рівні пріоритету екологічних цінностей над економічними.

Указаний конституційно-правовий принцип полягає у створенні таких умов існування та розвитку особи, суспільства та держави, завдяки яким забезпечується своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз антропогенного та природного характеру [2, с. 296].

В основі екологічної безпеки головним поняттям є безпека. Для з'ясування змісту екологічної безпеки необхідно визначити дефініцію “безпеки”.

Так, поняття “безпека”, згідно з етимологією цього слова, означає відсутність небезпеки, надійність [3], тобто відсутність будь-яких загроз особистості, суспільству та державі (об'єкту безпеки).

Так, існує думка, що безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [4, с. 207].

Безпека – це цілеспрямована діяльність держави на охорону когонебудь або чого-небудь [5, с. 99]. Згідно з чинним Законом України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р., “безпека” – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [6].

Екологічна безпека – складний системний процес, що виявляється при взаємодії природних, економічних і соціальних чинників [7, с. 5].

У Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 р. визначено екологічну безпеку – як такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров’я людей [8].

Отже, на основі цих визначень доцільно розглядати поняття екологічної безпеки, з одного боку, як систему спеціальних юридичних заходів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів людини від небезпечного впливу навколишнього природного середовища, а з іншого – як систему законодавчого та підзаконного правового забезпечення екологічної безпеки, за якого забезпечується регулювання екологічно небезпечної діяльності, режим використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища, безпечного для життя і здоров’я людей.

З метою реалізації права громадян України на безпечне для життя і здоров’я довкілля повинен існувати механізм для створення практичних можливостей безперешкодному їх використанню. Механізм, який би спонукав суб’єктів до правомірної поведінки, контролював ужиття запобіжних заходів щодо недопущення порушень у визначеній сфері та поновлення порушених прав і свобод людини та громадянина.

Зважаючи на наявні в літературі концепції механізму правового регулювання та забезпечення основних прав і свобод громадян, можна стверджувати, що конституційно-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки повинен включати принаймні чотири основні елементи:

- нормативно-правову основу;
- функціональний механізм публічної влади;
- систему суб’єктів господарювання;
- суспільно-політичну інфраструктуру.

Так, В. І. Андрейцев виділяє серед нормативно-правових актів забезпечення екологічної безпеки такі основні блоки:

1) конституційне регулювання екологічних правовідносин, що закріплює найважливіші принципи та форми використання природних ресурсів, декларує низку екологічних прав громадян, вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки у функціях різних державно-правових структур;

2) еколого-правове регулювання, що базується на нормах Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991 р.), який визначає мету, завдання, принципи й механізми забезпечення екологічної безпеки [8];

3) регулювання екологічних правовідносин нормами різних галузей законодавства спрямоване на впровадження системи еколого-правових вимог до використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища й екологічної безпеки в цілому;

4) міжнародно-правове регулювання за допомогою ратифікованих Верховною Радою України міжнародних конвенцій та багатосторонніх угод [9, с. 124].

До суб'єктів господарювання відносять підприємства, установи, організації, політичні партії, профспілки, громадські організації підприємців, тобто пов'язані з ними інститути громадянського суспільства, а також самих громадян.

Для забезпечення взаємозв'язку з функціональним механізмом публічної влади існує суспільно-політична інфраструктура, до якої входять дорадчі, консультативні та інші допоміжні органи при органах публічної влади.

До органів державної влади в механізмі забезпечення екологічної безпеки входять:

1) Верховна Рада України – як єдиний орган законодавчої влади, покликаний формувати належну законодавчу базу екологічної безпеки;

2) Президент України – як гарант Конституції, прав і свобод громадян;

3) Кабінет Міністрів України – як вищий орган у системі органів виконавчої влади;

4) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України – як провідний центральний орган виконавчої влади, що здійснює державну політику в цій сфері;

5) Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи – як головний координаційний орган з питань національної (у тому числі й екологічної) безпеки [10, с. 46].

На нашу думку, цей перелік органів не є вичерпним. Уважаємо, що до нього доцільно віднести міліцію, органи прокуратури, Службу безпеки України, оскільки, відповідно до нормативно-правових актів, що регламентують функції Служби безпеки України, вона зобов'язана сприяти виконанню заходів надзвичайного стану в разі його оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, наслідків надзвичайних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій.

Митні органи забезпечують здійснення екологічної безпеки шляхом виявлення на кордоні екологічно небезпечних речовин, рослин, уживають відповідні заходи щодо їх локалізації; забезпечують належний стан санітарно-епідеміологічної обстановки на кордоні та прикордонних районах.

Важливим є внесення до цього механізму органів прокуратури, адже саме вони здійснюють контроль та нагляд за виконанням законів природоохоронними органами й сприяють удосконаленню ефективності їх діяльності щодо дотримання законодавства із забезпечення екологічної безпеки.

Також до цих органів державної влади в механізмі забезпечення екологічної безпеки, на нашу думку, необхідно віднести міліцію. Головними напрямками діяльності міліції щодо охорони навколишнього природного середовища є: здійснення контрольно-наглядових функцій за дотриманням природоохоронного, санітарно-епідеміологічного законодавства; участь у притягненні до юридичної відповідальності за

скоєння екологічного правопорушення в межах відведеної компетенції; профілактика екологічних правопорушень.

Таким чином, можна зробити висновок, що міліція в Україні – це особливий орган виконавчої влади, за яким законодавчо закріплено здійснювати контроль за дотриманням природоохоронного законодавства, запобігання екологічним правопорушенням та їх припинення, застосування стосовно правопорушника заходів правового впливу.

Міліція виступає тим органом державної влади, який завжди буде ближче до громадського суспільства, адже вона створена за для його захисту й безпеки, зокрема, захисту від екологічної небезпеки. Тому роль цього органу, на нашу думку, є, безперечно, провідним у механізмі забезпечення екологічної безпеки. Усі державні органи як центрального, так і регіонального рівня в забезпеченні екологічної безпеки будуть опиратися на органи міліції. Такий процес повинен мати форму співробітництва та взаємодії, що виявляється в таких формах: видання спільних нормативно-правових актів; спільний розгляд, обговорення питань, віднесених до їх компетенції у сфері забезпечення екологічної безпеки; проведення спільних природоохоронних заходів [11, с. 131].

Діяльність міліції із забезпечення проголошених державою гарантій екологічних прав людини здійснюється як безпосередньо, так і опосередковано. Так, міліція для забезпечення екологічної безпеки може створювати в окремих, найбільш еколого-проблематичних місцевостях органи екологічної міліції. Можливість створення таких органів підтверджується ч. 2 ст. 7 Закону України “Про міліцію”, у якій зазначено, що для забезпечення громадського порядку на об’єктах і територіях, які мають особливе народногосподарське значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи, Міністерство внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів України можуть створювати спеціальні підрозділи міліції [12].

Загалом міліція практично здійснює забезпечення екологічних прав та свобод людини і громадянина, виконуючи основні напрями своєї діяльності: оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, адміністративна, охоронна, профілактична. Багатогранність функцій, які виконує міліція, надає можливість впливати на додержання вимог екологічного законодавства при виконанні обов’язків з охорони громадського порядку, права власності, забезпечення охорони тих чи інших об’єктів природи, при застосуванні юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства, виконуючи інші правоохоронні та природоохоронні дії [13, с. 162].

Отже, міліція відіграє досить важливу роль у здійсненні загальнодержавної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Завдання, що покладено на міліцію, згідно зі 2 Закону України “Про міліцію” (забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх

припинення, охорона й забезпечення громадського порядку, виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх учинили, забезпечення безпеки дорожнього руху, захист власності від злочинних посягань, виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, охорона фізичних осіб, охорона власності, попередження правопорушень), є невід'ємною складовою дій держави щодо забезпечення екологічної безпеки та екологічних прав громадян. Підсумовуючи, слід зазначити, що вказана діяльність органів міліції у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється здебільшого спільно з діяльністю інших органів державної влади та місцевого самоврядування. Тому оцінюючи дії та компетенцію органів Міністерства внутрішніх справ України, зокрема міліції, необхідно звернути увагу на налагоджені чи відсутні взаємозв'язки між державними органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: із змінами, внесеними згідно із Законом № 2952-VI від 1 лют. 2011 р. – К. : Велес, 2011. – 48 с.
2. Ярошук В. Г. Конституційно-правові аспекти екологічної безпеки / В. Г. Ярошук // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 267–270.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М., 1989. – Т. 1.
4. Безопасность России. Правовые, социально-экономические и научно-технические аспекты : словарь терминов и определений. – М. : Знание, 1999. – 386 с.
5. Атременко О. В. Нормативно-правове регулювання екологічної безпеки в Україні / О. В. Атременко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2012. – № 1. – С. 98–101.
6. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39.
7. Качинський А. Б. Системний аналіз визначення пріоритетів в екологічній безпеці в Україні / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 1995. – Вип. 2. – 46 с.
8. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
9. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посіб.] / Андрейцев В. І. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
10. Добрянська Л. О. Нормативно-методичне поле екологічної безпеки: стан, проблеми, перспективи / Л. О. Добрянська // Економіка природокористування і охорони довкілля : щорічник праць / під ред. М. К. Хвесика. – К. : РВПС України, 2010. – С. 42–52.

11. Блудова С. В. Взаємодія міліції з іншими державними правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю щодо забезпечення екологічної безпеки: право і безпека / С. В. Блудова // Право і безпека. – 2012. – № 4 (46). – С. 130–135.

12. Про міліцію : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.nau.ua/doc/?code=565-12>.

13. Книш В. І. Профілактика екологічних правопорушень у діяльності ОВС / В. І. Книш // Право і безпека. – 2010. – № 5 (37). – С. 160–163.